

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 2

Рівне – 2008

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій:
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Вип. 2. – Рівне: РДГУ, 2008. – 174 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Гон М.М.** – д. політ. н., в.о. професора, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
2. **Канцелярук Б.І.** – д. політ. н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
3. **Киридон А.М.** – д. іст. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
4. **Круглашов А.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
5. **Макаренко Є.А.** – д. політ. н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
6. **Постоловський Р.М.** – к. іст. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Терешко Ю.М.** – к. іст. н., доцент, завідувач кафедри політології та соціології Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є.Б.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету (заступник головного редактора).
9. **Троян С.С.** – д. іст. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету.
10. **Шеретюк В.М.** – к. іст. н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Ярош Б.О.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Відповідальний редактор – к. політ. н., доцент **Черній А.Л.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

Друкується за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету. Протокол № 10 від 30 травня 2008 р.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

**Видання здійснено за фінансової підтримки
Володимира Івановича КРИВКО**

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Троян С.С.	5	Особливості інтеграційних процесів на пострадянському просторі
Алієв М.М.	10	Політичні аспекти створення газового картелю
Герасимчук Т.Ф.	17	Європейські угоди та їх значення для країн ЦС на шляху інтеграції з ЄС
Шеретюк О.М.	28	Україна в євразійській політиці Росії

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Тихомирова С.Б.	36	Технології комунікації з громадськістю у діяльності Організації Північноатлантичного Договору (НАТО)
Наумов А.С.	42	Перше президентство Володимира Путіна в Росії: реформування органів державного управління та силових структур
Кириленко О.М.	51	Основні напрями гендерної політики в Україні
Санжаревський О.І., Чигир К.О.	59	Проблемні питання політичного дискурсу Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки щодо розміщення елементів ПРО в Європі
Хаврук І. А.	67	Референдум про реорганізацію СРСР (17 березня 1991 року) в Україні
Черній А.Л., Черній В.А.	75	Глобалізація і економічна інтеграція Болгарії на рубежі ХХ-ХХІ ст.
Климончук В.Й.	83	Формування критеріїв політичної свободи в процесі викладання політичних наук

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

Гон М.М.	90	Етнополітичні суперечності та конфлікти в Західній Україні (1926-1939 рр.)
Киридон А.М.	98	Державно-конфесійні відносини 1920-х років та початку ХХІ століття: маркування проблеми
Монолатій І.С.	104	Етнічні спільноти, етнічні меншини та етнічні групи в політологічному дослідженні
Надольська В.В.	110	Волинь у складі Російської імперії: полонізація і русифікація
Надольський Й.Е.	118	Депортаційна політика як засіб встановлення радянської влади в західних областях України (1939-1941 рр.)
Швидюк С.М.	126	Українська меншина у Польщі перед викликом асиміляції: аналіз ситуації

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Байда Н.П.	136	Военно-політична доктрина республіки Білорусь: основні пріоритети
Липчук О.І.	143	Політико-правові аспекти державної етнополітики України
Мисан- Мілясевиц В.В.	149	До питання суб'єктності у міжнародному тероризмі
Мислюк Ю.В.	158	Опозиція як альтернативний простір здійснення політичної діяльності

РЕЦЕНЗІЇ

Наумов А.С.	165	Новий погляд на психологічний вимір сучасної політики
Алієв М.М.	168	Вплив західних теорій етнічності, нації та націоналізму на сучасну українську етнополітичну науку
Відомості про авторів	172	
Вимоги до оформлення статей	174	

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 32.001

Наумов А.С.

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ

(Рец.: Пирогов А.И. Политическая психология: Учебное пособие для вузов.

М.: Академический проект: Трикста, 2005. - 368 с.)

Naumov A. The new look at psychological dimension of modern politics

Сьогодні абсолютна більшість країн пострадянського простору переживає один із найскладніших, болісних і динамічних етапів своєї історії. На початку 1990-х рр. тут розпочався процес радикальних змін політичної системи, суспільного устрою, соціальної структури, поширення демократичних цінностей, нових форм соціальної життєдіяльності. Цей процес є незворотнім, що разом із зростанням динаміки і непередбачуваності світової політики неминуче відображається на психології, політичній поведінці як професійного політика, так і пересічного громадянина.

В умовах демократизації суспільно-політичного життя в сучасній Україні різко зростає важливість політикопсихологічних знань, оскільки без них неможливі адаптація населення до нових явищ у політиці, швидких політичних змін, а також ефективна участь громадян у державному та соціальному управлінні. Це суттєво стимулює розвиток політичної психології як науки та навчальної дисципліни в сучасній Україні, свідченням чого можна вважати праці таких вітчизняних дослідників як В.Бебик, В.Васютинський, М.Головатий та ін. Втім, українська політична наука не може залишатися осторонь нових надбань зарубіжної політичної психології. Особливо корисними для вітчизняної політичної психологічної науки можуть виявитися досягнення російських дослідників, враховуючи помітну схожість політичних процесів в Україні та Росії, а також менталітету українського та російського народів.

Серед останніх праць російських науковців, присвячених політичній психології як науковій дисципліні та явищу суспільного життя, нашу увагу привернув навчальний посібник доктора філософських наук, професора Московського відкритого соціального університету Пирогова О.І.. Ця праця з'явилася у 2005 р. і складається з дев'яти розділів, частина з яких присвячені проблематиці, яка є новою як для російської, так і для української політичної психології.

Змістовно дана праця розпочинається з викладу авторського бачення процесу становлення політичної психології як науки. Дана проблема розглядається через призму етапності її розвитку. При цьому О.І.Пірогов виділяє лише концептуальні напрямки політико-психологічного знання (психологія народів, психологія натовпу, колективної свідомості, психоаналіз, психологія політичної поведінки), не переобтяжуючи читача оглядом численних концепцій і теорій, а, натомість, вибудовує струнку періодизацію розвитку політичної психології.

Аналізуючи далі основні характеристики політичної психології як наукової дисципліни, автор враховує плюралізм поглядів дослідників на специфіку її

проблемного поля, що є неминучим наслідком інтегральності і міждисциплінарності будь-якої галузі сучасної політичної науки. Такий підхід сприяв чіткому визначенню предмету політичної психології, а саме: загальні закономірності, механізми і фактори політики як соціально-психологічного феномену.

Свою інтерпретацію психологічного виміру політичних явищ і процесів автор розпочинає з аналізу традиційних для сучасної політичної психології об'єктів дослідження: політичної влади і політичного лідерства. Водночас він вивчає не лише соціально-політичні (що притаманне багатьом працям вітчизняних авторів), а й власне психологічні характеристики влади і лідерства в політиці. Зокрема, автор, порівнюючи концептуальні підходи різних дослідників до розуміння психології влади, обґрунтовує необхідність системного політико-психологічного опису останньої. В основу психології політичної влади він вкладає те, що вона надає людині унікальні можливості для „самоздійснення, яке не можна досягнути жодним іншим чином” [с. 48].

Визначальною психологічною характеристикою політичного лідерства автор слушно вважає мотивацію як сукупність індикаторів прагнення до влади. Його концептуальний підхід заключається у поділі індикаторів мотивації політичних лідерів на три групи: влада, досягнення, афіліація. До авторського здобутку в цій частині книги варто зарахувати ґрунтовний аналіз такого важливого компоненту дослідження мотивації діяльності політичного лідера як його „Я-концепція”. Під останньою розуміється неповторна динамічна система уявлення людини про саму себе, а також власне сприйняття впливаючих на неї зовнішніх факторів.

Новаторський підхід до розгляду класичних проблем політичної психології також спостерігається в авторському аналізі психологічного виміру політичного конфлікту. Заключається він у детальному дослідженні еволюції політико-психологічної рефлексії конфлікту, при цьому автор розкриває увесь спектр психологічних детермінант, обґрунтованих існуючими на даний момент теоріями і концепціями. Далі О.І.Пірогов, проаналізувавши процес управління політичним конфліктом, приходять до важливого висновку: що політичний конфлікт, як і будь-який соціальний процес, регулюється, але особливу актуальність набуває пошук шляхів попередження політичних конфліктів, оскільки конфлікти завжди мають негативні соціально-психологічні наслідки.

Неможливо не відзначити, що найбільший розділ рецензованої нами праці присвячений такому нетрадиційному для політичної науки в Росії та Україні об'єкту вивчення, але поширеному у вітчизняній політиці явищу, як політичний шантаж. У цьому розділі знаходимо глибокий аналіз сутності шантажу та його співвідношення з явищами соціального впливу, маніпулювання, компромату, психологічної війни тощо. Автор пропонує власний погляд на структуру політичного шантажу як специфічного виду політичної діяльності, детально аналізує всі його складові (суб'єкт, об'єкт, мотиви, цілі, прийоми і засоби досягнення самих цілей, результати шантажу). Дуже переконливими виглядають наведені у цьому розділі психологічні особливості особистості політичного шантажиста. Розглядаючи політичний шантаж як загрозу політичній та психологічній безпеці особистості, суспільства, держави, вчений подає детальну характеристику технології ідентифікації шантажу в політиці, а наприкінці книги аналізує передумови, необхідні для запобігання поширенню політичного шантажу (наприклад, розробка відповідної державної ідеології та інформаційної політики).

Іншою новою для вітчизняної політичної науки темою, розглянутою автором, є психологія політичного насилля. У відповідному розділі книги поліфакторний підхід О.І.Пірогова до аналізу політико-психологічний явищ проявляється найбільше, оскільки психологічні детермінанти політичного насилля він розглядає лише як один з чинників того, що воно стає „не екстраординарною та вимушеною дією, а часом частиною офіційної ідеології держави” [с. 203]. Усвідомленню важливості психологічної обумовленості політичного насилля сприяє наведений автором глибокий аналіз соціально-політичної природи і сутності даного явища. При цьому важко не погодитися із твердженням автора про невід’ємність ідеологічної обумовленості політичного насилля. Особливо значення цього розділу усвідомлюється в контексті поширення у сучасній політиці тероризму, який інтерпретується автором як крайня форма прояву політичного насилля.

Рецензована книга буде дуже корисною не лише для тих, хто цікавиться психологічними аспектами політичного лідерства, шантажу чи насилля. Так, у її сьомому розділі автор зосереджує увагу читачів на можливостях психологічного впливу засобів масової інформації і комунікацій на суспільну свідомість, зокрема й шляхом політичного рекламування. Особливо актуальною є проблема впливу Інтернету на політичний вибір і поведінку сучасної людини. Вчений аналізує цей вплив через призму реалій російського політичного життя, однак це не применшує важливість зроблених ним висновків, оскільки Україна і Росія після розпаду СРСР переживають схожі проблеми становлення сучасного інформаційного простору.

Це також стосується авторського трактування політико-психологічного виміру виборчих технологій. У теоретичному аспекті О.І.Пірогов ілюструє насамперед особливості виборчої кампанії як особливого різновиду політичної діяльності. Такий підхід зобов’язує автора розглядати виборчу кампанію не лише як боротьбу за владу, специфічне політичне керівництво з відповідним правовим регулюванням, а і як виробничу політичну працю з одночасним інформаційно-психологічним впливом на електоральну поведінку громадян. Саме останній аспект виборчої кампанії визначається в якості контексту для аналізу її технологій.

На фоні сучасних вітчизняних політичних реалій актуальним є ґрунтовне опрацювання автором психологічного виміру ідентифікації та боротьби із деструктивними та маніпулятивними технологіями, вичерпна характеристика яких також наводиться у книзі. Повноцінною альтернативою таким технологіям О.І.Пірогов вважає гуманітарні технології, а також виважену державну політику у сфері інформаційної безпеки суспільства. Запропонований автором в останньому розділі книги аналіз проблеми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки російського суспільства може бути корисним і вітчизняним дослідникам політичного простору як об’єкта інформаційно-психологічної безпеки держави, оскільки явища „інформаційних воєн” та „інформаційного маніпулювання” є поширеними й в українському суспільно-політичному житті. Водночас до висновків автора книги щодо інформаційної політики діючого російського керівництва потрібно ставитися критично, зокрема в контексті того, що в Росії, на відміну від України, нині реалізується державна програма уніфікації інформаційного простору з одночасним посиленням контролю над ним з боку виконавчої влади.

Отже, серед багатьох наукових праць, присвячених політичній психології, цей підручник виділяється насамперед тим, що автор, поруч з традиційними

питаннями історії та методології, психології влади і політичного лідерства, розглядає і недостатньо представлені в навчальній літературі проблеми психології насилля, політичних конфліктів і шантажу, психологічні аспекти впливу ЗМІ на громадську думку, а також прикладні аспекти психологічного забезпечення виборчих кампаній та інформаційно-психологічної безпеки особистості і суспільства. Інтерес до книги зумовлює і те, що автор аналізував зазначені вище політико-психологічні явища насамперед у російському контексті, а це не може пройти поза увагою тих, хто цікавиться особливостями політичних процесів на теренах східного сусіда України.

Помітним є те, що автор займає лояльну до діючого на початку XXI ст. російського державного керівництва. Він не зловживає висловленнями власних політичних переконань, однак не приховує свого схвалення деяких аспектів внутрішньої політики Кремля, зокрема - інформаційної політики. Це вимагає обережного і критичного ставлення до авторських оцінок політичних реалій сучасної Росії.

Ми вже неодноразово відзначали глибину аналізу теоретичних і прикладних аспектів різних проблем політичної психології. Водночас рецензована праця відноситься до навчальної літератури, тобто не може, і не повинна претендувати на всебічне висвітлення сучасної політико-психологічної проблематики. Як зазначає сам автор, свою головну мету він бачив у тому, щоби „систематизувати найактуальніші проблеми політичної психології, допомогти студентам самостійно і творчо розібратися у складних проблемах політичного життя російського суспільства” [с. 4]. Загалом видається, що він досяг цієї мети. Книга написана доступно, висновки автора аргументовані, аналізуються актуальні проблеми сучасної політики, що очевидно, зумовить інтерес до неї не тільки спеціалістів-політологів, а й професійних політиків. Щоправда, зауважимо: рецензована книга не містить деяких класичних для навчальних посібників структурних елементів (наприклад, системи питань до розділів). Припускаємо, що тим самим О.І.Пірогов підкреслює її академічний „формат”.

УДК 327.39

Алієв М.М.

ВПЛИВ ЗАХІДНИХ ТЕОРІЙ ЕТНІЧНОСТІ, НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ НА СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ ЕТНОПОЛІТИЧНУ НАУКУ

(рец.: Картунов О. Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: Навчальний посібник. – К.: Університет економіки та права „КРОК”, 2007. – 192 с.)

Aliyev M. The western theories of ethnicity, nation and nationalism in the modern Ukrainian ethnopolitical science

В українській політичній літературі не так часто зустрінеш працю, яка стосується таких суперечливих проблем як етнопольнітальні аспекти людського буття. Тому значною подією в етнопольнітології стала поява книги О.Картунова „Західні теорії етнічності, нації та націоналізму”, в якій автор успішно узагальнив етнопольнітальні ідеї західних учених. Ця праця є однією з перших спроб цілісного та

Наукове видання

**ПАНОРАМА
ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ**

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Відповідальний за випуск – *Шеретюк В.М.*
Відповідальний редактор – *Черній А.Л.*
Комп'ютерна верстка та макет – *Третьяк О.Ю.*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 2. – Рівне: РДГУ, 2008. – 174 с.

Підписано до друку 28.05.2008 р. Формат 60x84 1/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Друк ізографічний. Умовин. друк. арк. 13,9.
Наклад 100 прим. Зам. №52/1.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету